
РОЗДІЛ 2 АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

УДК 159.922-053.4:78

Ватаманюк Г. П.

ORCID 0000-0002-4236-107X

Кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії та методик,
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка
(Кам'янець-Подільський, Україна) E-mail: galinavatanianuk@gmail.com

КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЄВИЙ РОЗВИТОК ДОШКІЛЬНИКА В СІМ'Ї ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Мета дослідження – окреслення комунікативної природи музичного мистецтва, його ролі в комунікативно-мовленнєвому розвитку дошкільників та можливостей застосування в сімейному спілкуванні.

Методологія – наукові підходи (особистісно-орієнтований, компетентнісний, інтегрований) та сукупність методів наукового пізнання: теоретичні (аналіз психолого-педагогічної, музикознавчої літератури) – для вивчення теоретичних засад проблеми, узагальнення основних понять; емпіричні (спостереження за проявами комунікативно-мовленнєвих умінь дошкільників у повсякденному житті, бесіди з дітьми та батьками, анкетування батьків) – для виявлення стану досліджуваної проблеми; проектування – для логічної побудови дослідження й викладу його результатів.

Наукова новизна роботи полягає в розкритті сутності феномена «комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника в сім'ї засобами музичного мистецтва», який розглядаємо як цілеспрямований процес організації емоційно-насиченої життєдіяльності дитини в сім'ї, що передбачає залучення її до різних видів спільної з іншими членами родини музичної діяльності, з метою засвоєння норм і правил поведінки та спілкування в міжособистісній комунікації; конкретизації форм організації життєдіяльності дітей в сім'ї з використанням музики, що сприяють ефективному спілкуванню її членів, а відтак – і комунікативно-мовленнєвому розвитку дошкільників.

Висновки: комунікативно-мовленнєвий розвиток – важливий чинник соціалізації особистості, її становлення загалом. Найближчим розвивальним і виховним середовищем, незамінним за силою виховного впливу на дитину є сім'я. Серед шляхів комунікативно-мовленнєвого розвитку дошкільника в сім'ї найефективнішим вважаємо використання різних засобів, зокрема – музики і видів діяльності, пов'язаних з нею, оскільки музика найбільше впливає на почуття і має спільні засоби виразності з мовленням.

Ключові слова: музика, дошкільник, комунікативно-мовленнєвий розвиток, сім'я, батьки.

Постановка проблеми. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника є однією із стрижневих проблем сучасної лінгводидактики, дитячої психології, соціальної педагогіки. Його актуальність зумовлюється потребою формування особистості, готової з дитинства не лише до сприйняття великого обсягу інформації, а й до оволодіння сучасними способами взаємодії в мінливому соціальному середовищі. Саме через мовлення під час повсякденного спілкування дитина реалізує себе, виявляючи своє ставлення до довкілля, пізнає природний, предметний і соціальний світ в його цілісності й різноманітності, формує та розкриває власний образ «Я», засвоює і створює культурні цінності як активний суб'єкт взаємодії.

Оволодіння мовою і мовленням – складний процес, який залежить від вікових та індивідуальних особливостей дошкільників, соціальної ситуації їхнього розвитку, проектування розвивального комунікативно-мовленнєвого середовища, а також використовуваних педагогами закладу дошкільної освіти педагогічних технологій, спрямованих на формування різних видів компетентностей – мовленнєвої (фонетична, лексична, граматична, діалогова) і комунікативної. Найважливішим середовищем формування мовленнєвої особистості є сім'я – перша соціальна група, у якій, за сприятливих умов, дитина стає активним, ініціативним мовцем, відкритим для спілкування, який легко і невимушено вступає у взаємодію з дітьми та дорослими, володіє формулами мовленнєвого етикету, має розвинуті комунікативні здібності й достатній рівень розвитку рідного мовлення. Одним із шляхів комунікативно-мовленнєвого розвитку в сім'ї є цілеспрямоване використання різних засобів і способів залучення дитини до комунікативно-мовленнєвої діяльності, а оптимальною умовою – зацікавленість батьків у повноцінному розвитку своїх дітей, комунікативно-мовленнєвому, зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про зв'язок мовлення з психікою людини йдеться в дослідженнях Л. Виготського, Л. Леонтьєва, О. Лурія, Ж. Піаже, Д. Ельконіна та ін. Вивченням психології мови займалися Б. Айдарова, Л. Ананьєв, О. Гвоздев, М. Жинкін, мовлення – Л. Виготський, І. Зімня, Т. Ладженська, Л. Леонтьєв та ін. Проблема спілкування була предметом вивчення О. Бодалева, О. Запорожця, Г. Костюка, Я. Коломинського, М. Лісіної, І. Луценко, Д. Максименко, М. Мухіної та ін. Психолінгвістичною та лінгводидактичною основою комунікативно-мовленнєвого розвитку стали наукові праці О. Амаєвої, А. Богущ, Н. Гавриш, Л. Калмикової, К. Крутій та ін. На важливості спілкування з дітьми дошкільного віку у сім'ї наголошують Г. Андреева, О. Кононко, С. Корницька, Т. Піроженко, В. Кузьменко, Ю. Приходько, Т. Рузська та ін.

Психологію сім'ї досліджували науковці – М. Алексєєва, О. Боднарчук, В. Заслуженюк, В. Семиченко та ін.; окремі аспекти педагогіки сімейного спілкування обґрунтовані у працях Н. Бабенко, Т. Бакланової, В. Кірсанова, Є. Смірної, О. Семашка та ін., про значення сімейного виховання у формуванні особистості дитини йдеться в дослідженнях Н. Головка, І. Комановського, В. Титаренка, С. Русової, К. Ушинського, А. Сухомлинського, М. Ярмаченка та ін. Учені і практики зазначають, що проблема комунікативно-мовленнєвого розвитку та родинного спілкування належить до найскладніших і найактуальніших, оскільки спілкування є одною з основних умов розвитку дошкільника, найважливішим чинником формування його особистості, провідним видом людської діяльності, спрямованою на пізнання та оцінку самого себе за допомогою інших людей. Особлива увага науковців зосереджена на міжособистісній комунікації в сім'ї, виконанні ролей у спільній діяльності, встановленні та розвитку міжособистісних стосунків, пізнанні навколишнього світу та самопізнанні. Порушення родинного спілкування спричиняє виникнення негативних тенденцій у комунікативно-мовленнєвому розвитку дитини [5; 6]. Посилення інтересу науковців до різних аспектів проблеми комунікативного розвитку дошкільників, спостереження з власного досвіду свідчать про його соціальну й психолого-педагогічну значущість.

Мета статті – окреслити комунікативну природу музичного мистецтва, його роль у комунікативно-мовленнєвому розвитку дошкільників та можливості застосування у сімейному спілкуванні.

Виклад основних результатів дослідження. Багатство індивідуальності, – інтелектуальне, громадянське, ідейне, моральне, естетичне, творче, емоційне, – визначається багатством її стосунків і зв'язків з навколишнім світом, а навколишній світ – це люди, їх відносини і зв'язки. Ефективним засобом налагодження і підтримки цих зв'язків є комунікативно-мовленнєва діяльність, яка можлива за умови оволодіння дошкільником відповідних вмінь і навичок, що формуються у процесі його розвитку. Комунікативно-мовленнєвий розвиток, за Т. Піроженко, – це процес становлення форм і засобів взаємодії дитини з оточенням, у якій віддзеркалені новоутворення емоційно-вольової, когнітивної, особистісної сфери людини як суб'єкта спілкування [5, 7]. На думку вченої, такий розвиток є передумовою розвитку особистості, що дає можливість їй засвоювати окультурені людські дії у ході активної взаємодії з дорослими та однолітками, допомагає розширити кругозір й оволодіти суспільним досвідом, впливає на емоційний розвиток і становлення провідних видів діяльності [5, 8]. Критеріальними компонентами комунікативно-мовленнєвого розвитку дошкільника є мовленнєвий розвиток (фонетико-фонематичний, синтаксичний, семантичний) і комунікативний (форми і мотиви спілкування з батьками та однолітками, очікування від спілкування з ними, культура спілкування (мовленнєвий етикет), комунікативні вміння, вибір партнера по спілкуванню). Провідною у зазначеному процесі постає роль батьків й інших членів родини, які є прикладом користування рідною мовою в міжособистісних стосунках. У міжособистісній комунікації забезпечується збагачення змісту свідомості дитини, детермінується його структура, розвиваються окремі психічні процеси особистості, свідомості і самосвідомості [6].

Кожній сім'ї притаманний певний тип взаємин (гармонійний, ліберальний, авторитарний, індіферентний, негармонійний) відповідно до якого виробляються засоби впливу на дитину, відбувається її спілкування з дорослими. Звідси – велике значення виховної й комунікативної функції сім'ї. Виховна

функція – це не тільки виховання, це всі аспекти сімейного життя, в тому числі й спілкування, що справляють виховну дію на кожного з членів сім'ї, причому ця дія триває упродовж усього життя. Комунікативна функція полягає у створенні сприятливого мікроклімату й духовного комфорту в сім'ї. Міжособистісна комунікація впливає на психічне й соціальне здоров'я її членів прямо й опосередковано, через участь у формуванні рівня задоволеності сім'єю та її стабільністю. Реалізується комунікативна функція сім'ї у процесі спільних захоплень дітей і батьків, що можуть мати характер ігрової, пізнавальної чи трудової діяльності. Чим більш довірчі стосунки у спільній діяльності (міжособистісній взаємодії) з батьками, чим повніше вони виконують роль емоційного захисту, здатні відгукнутися співчуттям і співпереживанням, тим вища їх моральна цінність. Порушення міжособистісної комунікації між батьками та дітьми (певні обставини в житті сім'ї, низький рівень культури батьків, власні проблеми батьків, підвищена протекція батьків) виникають тоді, коли відсутні духовні контакти, взаємна довіра, емоційний комфорт, низький батьківський авторитет), що негативно впливає на характер взаємин у сім'ї, розвиток інтелекту дітей, їхніх емоцій, комунікативно-мовленнєвий розвиток [2, 79-81]. Складовими комунікативної функції сім'ї є посередництво сім'ї в контактуванні своїх членів із засобами масової інформації (преса, радіо, телебачення, комп'ютерні телекомунікації, мережа Інтернет, періодичний друк), літературою й мистецтвом; вплив сім'ї на різносторонні зв'язки своїх членів із навколишнім природним середовищем і на характер її виховання, організація внутрішнього сімейного спілкування [4, 176].

Науковцями і практиками виявлено умови ефективного родинного спілкування, що включають як загальні принципи організації успішного спілкування, так і специфічні норми та правила, притаманні сім'ї. До них віднесено: відкритість спілкування, висока активність спілкування; необхідна міра саморозкриття в процесі спілкування, погодження уявлень про родинний устрій, точність невербальної комунікації, сензитивність до висловлювань партнера; безоцінне та емпатійне прийняття партнера як умова позитивного розвитку емоційних взаємин у сім'ї; вияв любові, взаємної емпатії, підтримки й поваги, формування сімейної мови – певних погоджених сімейних символів, традицій, норм [6, 64]. Усе це вимагає від батьків ґрунтовного знання засобів впливу, методів формування взаємин із дітьми за допомогою цих засобів, стимулювання чи гальмування їхньої діяльності, комплексу педагогічних знань. До таких засобів відносимо музичне й образотворче мистецтво, дитячу художню літературу, спільну працю й заняття спортом, походи екскурсії тощо.

Найбільш синкретичним до мовлення є музичне мистецтво, тому й вважаємо його найефективнішими засобом впливу на комунікативно-мовленнєвий розвиток дитини. Як одна із граней мистецтва і частина загальнолюдської культури, музика є специфічною формою невербальної комунікації і служить могутнім засобом не тільки естетичного виховання, а й етично-ідеологічного формування особистості [3, 14]. «Мова музики, – зазначає Г. Артоболевська, – це, можливо, єдина у світі мова, якою людська душа може виразити найтонше, найвеличніше, яке нічим, крім звуків музики, не виразиш. Музика починається там, де закінчуються слова» [1, 87]. Музичне мистецтво здатне на такі глибокі узагальнення емоційного життя людини, яких немає в жодному іншому виді мистецтва. Його провідною роллю є емоційний розвиток, без нього неможливо вибудувати будь-які стосунки з будь-якою віковою категорією людей. Дошкільні роки вважають тим періодом у житті дитини, коли вона найбільше прагне до діяльності, невід'ємними елементами якої є музика, слово, пісня, ритмічні рухи. У кожній культурі є прості пісні свят і любові, які діти можуть вивчити разом із батьками й за допомогою них виразити свої почуття. Слухання музики з дітьми та обговорення почуттів, які виникають під її впливом, слугує дієвим засобом для стимулювання обміну думками про світ емоцій. До того ж діти є природженими танцюристами. Якщо надати їм можливість реагувати на веселу музику, вони вигадуватимуть власні танці для виразу почуттів, які їх переповнюють. Отже, завдяки музиці через міміку, жести, пантоміму, ритмічні рухи, дитина транслює інформацію оточуючим про свій внутрішній стан, настрої і почуття.

Музика сприяє і розвитку мовлення – одного з компонентів комунікативно-мовленнєвого розвитку дошкільника. Маючи спільні засоби виразності (ритм, інтонація, тембр, темп, динаміка) вона допомагає дитині засвоїти звукову оболонку слова, уобразити його вимову. На думку багатьох вчених (Н. Ветлугіної, А. Коваля, В. Медушевського, М. Могендовича, В. Петрушина та ін.), саме завдяки музичному слуху та чуттю ритму дитина сприймає мову людей. Вловлюючи в ній ритмічні елементи, вона з мішаними звуками виділяє окремі слова, і таким чином усього за кілька місяців вже накопичує в пам'яті тисячі слів як ритмічно, звуковисотно та інтонаційно організовані звукові фрагменти. Певні їх композиції несподівано перетворюються на фрази, які лепече дитина. Про зв'язок дитячого лепету з музичними ритмом свідчать вимовляння дитиною складів у супроводі ритмічних помахів рук, невиразних стрибків, постукування іграшкою, коли звучить музика та припинення лепету, коли вона змовкає. Уміння адекватно відтворювати різноманітні ритми сприяє правильному відтворенню ритмічного малюнка слів, їх складової структури, прискорює розвиток інших лінгвістичних здібностей, наприклад словотворення. Чуття ритму, або ритмічна здатність є в психічному розвитку дитини новоутворенням універсального типу. З розвитком відчуття ритму в дитини якісно змінюються складові її психіки, необхідні для різних видів діяльності, поведінки в цілому.

Вивчення текстів пісень, хороводів сприяють збагаченню словникового запасу дитини новими словами, фразами, образними виразами (лексична компетенція). Виконання невеличких вокальних вправ, потішок, забавлянок сприяє зміцненню голосового апарату, розвитку мовленнєвого дихання, чіткій звуковимові й артикуляції звуків, регулюванню сили голосу (фонетична компетенція). Поряд з тим засвоюються граматичні норми мовлення. Бесіди, обговорення змісту пісень, образів програмових

музичних творів та виразальних засобів, що їх відтворюють, оцінно-етичні судження з приводу побаченого, почутого, виконаного спонукають дитину до діалогічного й монологічного мовлення (діамонологічна компетенція). Мелодекламація, завдяки спільним засобам виразності мовлення і музики сприяє увиразненню дитячого мовлення. Прикладом прояву творчості у музичній діяльності є складання дітьми власних пісень, танків, музикування, з використанням при цьому відомих або вигаданих мелодій задля того, щоб розповісти свої історії чи висловити особисті почуття. Оволодіння знаннями і вміннями вищезначених компетенцій свідчить про сформованість культури мовлення дошкільника – необхідної умови міжособистісної комунікації.

Комунікативна природа музичного мистецтва проявляється і у здатності об'єднувати членів родини у спільній діяльності (слуханні, музикуванні, співі, танцях, іграх). Переслідуючи певну мету (відпочити, розважитися, навчитися, самовиразитися), інтерес (до одного чи кількох видів музичної діяльності), діти привчаються узгоджувати свої дії з діями інших, враховувати смаки й вподобання інших людей, спільно переживати викликані музикою почуття. Співаючи діалогічні пісні з братиками, сестричками чи батьками, вправляються в черговості своєчасного звернення та відповіді на нього. Існує багато пісенних варіантів, у яких кожна дитину запитують її ім'я, а вона має співом відповісти: «Ось я», додаючи до цього своє ім'я. Груповий спів, колективні танки, ігри – ефективний засіб для залучення до спільної діяльності й спілкування сором'язливих дітей. Узгодженості дій, вмінню домовлятися (про вибір інструменту, хто і коли вступатиме, хто виконуватиме роль керівника (диригента) в сім'ї, поступатися, враховувати бажання й нахили інших, відчувати їх, сприяє і спільне музикування.

Завдання батьків – забезпечити дитині оптимальний емоційний контакт з музичним мистецтвом і на його фоні – зі всіма членами родини. Цьому сприятимуть такі форми організації життєдіяльності дитини в сім'ї як: спільні прослуховування аудіозаписів доступної дітям музики; відвідування концертів або перегляд їх у відеозаписі; спів колискових дітям і разом з ними для інших дітей (іграшок); залучення до співу дорослих під час родинних свят, підспівування разом із дитиною дитячих пісень; влаштування міні-дискотек, міні театрів, ігор у концертні шоу-програми; стимулювання будь-яких творчих починань, пов'язаних із музикою. Разом з тим, батькам варто пам'ятати, що для повноцінного розвитку дитина має відчувати до себе повагу, любов, симпатію зі сторони усіх членів родини, а ті, в свою чергу мають прагнути проводити багато часу разом, схвалювати дитячі інтереси і плани, демонструвати власний інтерес до спільної діяльності і намірів дитини, співчувати їй, проявляти готовність підтримати у потрібний час. Лише за таких умов сім'я міцнітиме – усуватимуться конфлікти, зменшуватиметься дефіцит соціальних зв'язків і спілкування батьків із дітьми в сім'ї та за її межами.

Отже, комунікативно-мовленнєвий розвиток – важливий чинник соціалізації особистості, її становлення загалом. Залучення дітей дошкільного віку до комунікативно-мовленнєвої діяльності дозволить у сенситивний період їхнього розвитку забезпечити адекватне функціонування у соціумі, закладе підвалини соціального досвіду, що дасть можливість насолодитися власною мовленнєвою особистістю у дорослому віці. Головний шлях формування мовленнєвої особистості дошкільника – це виховання його комунікативно-мовленнєвих умінь. Найближчим розвивальним й виховним середовищем, незамінним і неперевершеним за силою виховного впливу на неї є сім'я, родина. Внутрішнє і зовнішнє ставлення членів сім'ї один до одного виражається у вербальному й невербальному спілкуванні, що готує дитину до пізнання світу й взаємин у ньому. Серед чинників, що впливають на мовленнєву діяльність, комунікацію і спілкування, особливе місце займає музика. Використання музики в сімейному вихованні сприяє розвитку інтелекту і почуттів, встановленню міцних контактів між членами родини, розвитку їх комунікативних здібностей, збагачує їх духовно, в результаті чого спілкування набуває ефективного й емоційно насиченого змісту. Без глибокої, самовідданої й розумної любові до дітей не може бути повноцінної міжособистісної взаємодії, що є ознакою такого ж виховання. Музика ж як могутній засіб впливу на особистість та її комунікативно-мовленнєвий розвиток зокрема, має зайняти належне місце в процесі досягнення поставлених цілей.

Перспективи подальших розвідок дослідження пов'язуємо з вивченням впливу медіа технологій на комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника та виявленням психолого-педагогічних умов партнерської взаємодії закладу дошкільної освіти з сім'єю у розробці змісту батьківського всеобучу з питань комунікативно-мовленнєвого розвитку дітей у сім'ї.

References

1. Артоболевская А. Д. Первая встреча с музыкой : учебное пособие для занятий с детьми дошкольного и младшего школьного возраста. 6 изд. Москва : Советский композитор, 1992. 103 с.
Artobolevskaya, A. D. (1992). *Pervaya vstrecha s muzykoj: uchebnoe posobie dlya zanyatij s detmi doshkolnogo i mladshogo shkolnogo vozrasta* [The first meeting with music: a textbook for lessons with children of preschool and primary school age]. Moscow, Russia : Sovetskij kompozitor.
2. Жаровцева Т. Г. Неблагополучна сім'я: своєрідність, проблеми, педагогічна підтримка. Одеса : СВД М. П. Черкасов, 2004. 191 с.
Zharovceva, T. G. (2004). *Neblagopoluchna simya: svoyeridnist, problemi, pedagogichna pidtrimka* [Unhappy family: originality, problems, pedagogical support]. Odesa, Ukraine : SVD M. P. Cherkasov.

3. Морозов В. П. Невербальная коммуникация в системе речевого общения. Психофизиологические и психоакустические основы. Москва : ИПРАН, 1998. 160 с.
Morozov, V. P. (1998). Neverbalnaya kommunikaciya v sisteme rechevogo obsneniya. Psihofiziologicheskie i psihoakusticheskie osnovy [Unverbal communication is in the system of speech communication. Psychophysiological and psychoacoustic foundations]. Moscow, Russia : IPAN.
4. Мустафаева Зюре. Вплив спілкування в сім'ї на виховання й формування особистості дошкільника. Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»: Науково-теоретичний збірник. 2008. Вип. 14. С. 175–178.
Mustafayeva, Z. (2008). Vpliv spilkuvannya v sim'yi na vihovannya j formuvannya osobistosti doshkilnika [Influence of communication is in family on education and forming of personality of preschool child]. *Gumanitarnij visnik DVNZ «Pereyaslav-Hmelnickij derzhavnij pedagogichnij universitet imeni Grigoriya Skovorodi»*: *Naukovo-teoretichnij zbirnik – Humanitarian Bulletin of Pereyaslav-Khmelnytsky State Pedagogical University named after Hryhoriy Skovoroda: Scientific and theoretical collection*, 14, 175–178.
5. Піроженко Т. О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника. Тернопіль : Мандрівець, 2010. 152 с.
Pirozhenko, T. O. (2010). Komunikativno-movlennyevij rozvitok doshkilnik [Communicative and speech development of a preschooler]. Ternopil, Ukraine : Mandrivets.
6. Семиченко В. А., Заслуженюк М. А. Мистецтво взаєморозуміння. Педагогіка та психологія сімейного спілкування : навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. 2-е вид. Київ : Веселка, 1998. 214 с.
Semichenko, V. A., and Zasluzhenyuk, M. A. (1998). Mistectvo vzaemorozuminnya. Pedagogika ta psihologiya simejnogo spilkuvannya : navch. posib. dlya studentiv vishih navchalnih zakladiv [The art of mutual understanding. Pedagogy and psychology of family communication: textbook for students of higher educational institutions.]. Kiyv, Ukraine : Veselka.

Vatamaniuk H.

ORCID 0000-0002-4236-107X

Ph.D. in Pedagogical Sciences,
Senior Lecturer of Department of Theory
and Methods of teaching in Pre-school,
Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohienko University
(Kamianets-Podilskyi, Ukraine), E-mail: galinavatamanuk@gmail.com

COMMUNICATIVE SPEECH DEVELOPMENT OF PRESCHOOLERS IN THE FAMILY MEANS OF MUSICAL ART

The purpose of the study is to highlight the communicative nature of musical art, its role in the communicative-speech development of preschoolers and the possibilities of using it in family communication.

Methodology – scientific approaches (personality-oriented, competence-based, integrated) and a set of methods of scientific cognition: theoretical (analysis of psychological, pedagogical, musicological literature) – to study the theoretical foundations of the problem, generalization of basic concepts; empirical (observation of the manifestations of the communicative and speech skills of preschoolers in everyday life, conversations with children and parents, questioning parents) – to identify the state of the problem under study; design – for the logical construction of research and presentation of its results.

The scientific novelty of the work is to reveal the essence of the phenomenon of «communicative and speech development of a preschooler in the family by means of musical art», which we consider as a purposeful process of organizing emotionally saturated life of a child in the family. the purpose of mastering the norms and rules of behavior and communication in interpersonal communication; concretization of forms of organization of children's life in the family with the use of music, promoting effective communication of its members, and therefore – and communicative and speech development of preschoolers.

Conclusions: communicative speech development is an important factor in the socialization of a personality, its formation as a whole. The closest developing and educational environment, irreplaceable in terms of the power of the educational impact on the child, is the family. Among the ways of communicative-speech development of a preschooler in a family, we consider the use of various means, in particular, music and types of activities related to it, effective, since music most of all affects feelings and has common means of expression with speech.

Key words: music, preschooler, communicative speech development, family, parents.

Стаття надійшла до редакції 03 листопада 2020 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Н. В. Бахмат